

SZAKDOLGOZAT

Horváth Antónia

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Károly Róbert Campus
Pénzügy és számvitel alapképzési szak

Az öngondoskodás lehetőségei és szerepe
Magyarországon

Belső konzulens: **Dr. Tóth Eszter Ilona**
egyetemi docens

Készítette: **Horváth Antónia**

Gyöngyös
2023

A hazai nyugdíjrendszerben egyszerre van jelen a felosztó-kirovó és a kötelező tőkefedezeti pillér 1998-tól kezdődően. Ezt a paradigmaként is emlegetett reformot követően számos változtatást eszközöltek a szabályalkotók a rendszer tekintetében, ami a mai napig is érvényben van. A mindennapokban sokszor, számtalan különféle helyzetben hallható az a szállóige, hogy csak magadra számíthatsz. Ezt a gondolatot a nyugdíjak területére átvittetve is létjogosultsága van, ugyanis hiába alakult ki a szolidáris társadalom és gondoskodik az idősekről az állam vagy akár a család, az öngondoskodásnak minden esetben van alapja.

Habár a jelenlegi gazdasági válság a kormányt számos kihívás elé állítja, a nyugdíjazás már hosszú ideje húzóóda társadalmi és gazdasági problémaként jelenik meg. Ez a munkaerőpiac aktív szereplőinek csökkenésével és ezáltal a termelékenység mérséklődésével, valamint az eltartottak számának emelkedésével magyarázható. Ez voltaképpen azt jelenti, hogy egyre kevesebb dolgozónak szükséges eltartani egyre több nyugdíjast.

Az említettek tükrében az öngondoskodás témája szorosan összefonódik a nyugdíjrendszer fenntarthatóságának problematikájával, ezért dolgozatomban is kiemelt figyelmet szentelek erre a területre. Szakdolgozatom elsődleges célja, hogy feltárjam a hazai lakosság öngondoskodási attitűdjét, valamint ezen belül arra keresem a választ, hogy hazánkban mekkora az öngondoskodási hajlandóság, hogyan vélekednek róla, mennyire fontos számukra, illetve mely öngondoskodási lehetőségeket preferálják az emberek.

Mindezt azért tartom fontosnak megvizsgálni, mert a közelmúltban készült kutatások és tapasztalatok egyértelműen azt tükrözik, hogy a magyar háztartások pénzügyi ismeretei kimondottan hiányosak. A probléma olyannyira súlyos, hogy a felmérés résztvevői saját kockázati étvágyukat sem tudják behatárolni, ahogyan azt sem, hogy a pénzügyi szolgáltatások milyen opciókat és előnyöket biztosítanak, valamint hogy mekkora kockázatot rejtenek magukban.

A dolgozatom rövid bevezető részében összefoglaltam, hogy miért fontos a hazai nyugdíjrendszerrel, ezen belül annak fenntarthatóságával és az öngondoskodással foglalkozni, valamint bemutattam a dolgozat célját és a kutatási kérdését.

A szakdolgozat második szerkezeti egységében az irodalmi áttekintést végeztem el, melyben a tágabb témamegközelítést fokozatosan szűkítettem le, így a nyugdíjrendszer egyes

finanszírozási módszerein és a magyar nyugdíjrendszer sajátosságain keresztül eljutottam az öngondoskodás területéhez. Az alfejezetben kiemelt figyelmet fordítottam a nyugdíjrendszer fenntarthatóságára, ezzel kapcsolatban bemutatam több kutatás eredményeit, illetve a fenntarthatóság javításának lehetséges intézkedéseit. Az öngondoskodás kialakulásának rövid történelmi áttekintését követően ismertettem hazánkban elérhető lehetőségeit, ide sorolva az önkéntes nyugdíjpénztárt, a nyugdíj előtakarékossági számlát (NYESZ), a tartós befektetési számlát (TBSZ), a unit-linked biztosítást, a foglalkoztatói nyugdíjat, valamint a szülőtartás szélsőséges megítélésű lehetőségét.

A harmadik fejezetben a primer és a szekunder kutatásom alapjául szolgáló anyagot és módszert mutattam be. Az alfejezetben a hangsúlyt a primer kutatás körülményeinek bemutatására helyeztem, többek között a kérdőív szerkezeti tagolását, a kérdések jellegét, a válaszfogadás idejét, a kutatási kérdést, a kutatás célját, illetve a hipotéziseket ismertettem.

A negyedik fejezetben a kérdőíves kutatás eredményei kerültek részletesen bemutatásra, a válaszokat ábrákon szemléltetve.

A kutatással kapcsolatban három hipotézist fogalmaztam meg:

H1: Hazánkban sokan azért nem fordítanak kellő figyelmet a nyugdíjcélú megtakarításokra, mert nincsenek olyan anyagi helyzetben, hogy félrerakjanak e célból.

H2: A nyugdíjcélú megtakarítások ösztönzésének legfontosabb eszköze az állami támogatások kiterjesztése lenne (pl. adókedvezmény vagy díjkedvezmény formájában).

H3: Az öngondoskodási lehetőségeken belül az önkéntes nyugdíjpénztár a legnépszerűbb. A kérdőív 15 kérdésére érkezett válaszokat összegeztem, majd az ötödik fejezetben ennek megfelelően értékeltem a hipotéziseket, megfogalmaztam a kutatás konklúzióját, illetve javaslatot tettem további kutatási irányokra is. Az ötödik fejezetben pedig röviden összefoglaltam a dolgozat leglényegesebb pontjait.

Nemzetiségtől, nemtől, kortól függetlenül mindenkinek fontos, hogy a nyugdíjkorhatár elérésével, a munkaerőpiacról való kilépéssel is biztosított legyen a megfelelő életszínvonal. Ezzel szemben sokakban kérdésként merül fel, hogy hogyan tudnának maguknak egy stabil anyagi háttérrel megteremteni a nyugdíjba vonulást követően. A probléma a nyugdíjrendszer hiányosságaiban, az előregedő népességben és a pénzügyi-gazdasági alaptudás alacsony

szintjében gyökerezik. Megoldásként szolgálhat az öngondoskodás, azonban ennek mikéntje sokakban csak újabb kérdéseket vet fel.

Az öngondoskodásra irányuló szakirodalom általában két területre bontható: a megtakarítási hajlandóságra és képességre, illetve a környezeti faktorokra. Az utóbbi esetében a nyugdíjcélú megtakarítások eszközrendszerére és a nyugdíjrendszerre helyeződik a hangsúly. A nyugdíjrendszer egyik alapvető célja, hogy ösztönözze az embereket a nyugdíjas évekre való megtakarításra, vagyis az öngondoskodásra. A tudományos megközelítést elhagyva az emberek általánosságban nem eszerint kezelik az állami nyugdíjrendszert: a társadalom jelentős része úgy gondolja, hogy az állami nyugdíjrendszernek kell a megfelelő nyugdíjas életszínvonalat megteremteni.

A kutatással az öngondoskodással kapcsolatos attitűdök mélyebb megértése és a megtakarítási szokások feltérképezése volt a célom, amelyet egy 15 kérdésből álló kérdőív segítségével mértem fel. A kérdőív eredményeiből az körvonalazódik, hogy sokan csak rövid- és középtávú célokat és terveket fogalmaznak meg maguknak, a jelenlegi és a közel jövőbeli érdekeikre fókuszálnak. Ebből kifolyólag a nyugdíjcélú megtakarítás nem is szerepel terveik között. Habár sokan nyilatkoztak különféle megtakarítások és befektetések meglétéről, a pénzügyi tudatosság figyelmen kívül hagyásával ez nem feltétlen elegendő a jövőbeli nyugdíjaskori pénzügyi stabilitás megalapozásához. A problémát tovább súlyosbítja, hogy sokan kizárólag az állam által biztosított nyugdíjra hagyatkoznak, amihez hozzájárul, hogy ugyanolyan életminőséget várnak el nyugdíjas korban, mint az aktív életszakaszban. Ennek tükrében az öngondoskodási motivációkat nagyban meghatározza a rövid távú tervezés és a pénzügyi tudatosság is.

Kérdőíves kutatásom eredményei rávilágítanak, hogy a fiatalabb korosztály számára kevésbé fontos az öngondoskodás, így általánosságban kijelenthető, hogy nem törekednek kiemelten a megtakarításokra, valamint nem jellemző rájuk a hosszú távú pénzügyi tudatosság. Ugyanakkor ezen magatartás mögött olyan tényezők is húzódnak, mint a megtakarítási képességek hiánya, a rövid távú tervezés és a kiforratlan hosszú távú érdekek.

A kérdőívre adott válaszokból az is egyértelműen látszik, hogy a nyugdíjcélú megtakarítással rendelkezők körében az egészség- és életbiztosítások dominálnak, míg az önkéntes nyugdíjpénztár csupán a harmadik legnépszerűbb. A megkérdezettek úgy

gondolják, hogy fontos az öngondoskodás, illetve minél hamarabb célszerű elkezdni, azonban csupán kis részük rendelkezik ilyen célú megtakarítással. A legtöbbször szerint ennek oka az anyagi problémákban keresendő, ugyanakkor ösztönzőleg hathatna az emberekre a nyugdíjcélú megtakarításokhoz kapcsolódó állami támogatások kiterjesztése, valamint az egyes lehetőségekkel kapcsolatos informáltság előmozdítása.

Rádóczy (2021) kutatása alapján hazánkban a nyugdíjcélú megtakarítással csupán a lakosság kis része, mindössze 25,7 százaléka rendelkezik. Ugyanakkor azt is szükséges hangsúlyozni, hogy ez az arány világszinten is nagyon hasonló. A primer kutatásom eredményei szerint a megkérdezettek 30 százaléka kezdett már ilyen célú megtakarításba. Ennek megfelelően jövőbeli kutatások kulcskérdéseként szolgálhat, hogy a relatíve alacsony megtakarítási arány a nyugdíjrendszer hiányosságaival, vagy az emberi természetből eredő korlátokkal magyarázható.